

Єрмак Олексій Вікторович,

старший викладач кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та криминології
Академії Державної пенітенціарної служби
України, кандидат юридичних наук;

Козьма Євгенія Михайлівна,

студентка 6-го курсу Академії Державної
пенітенціарної служби України

КОНФІСКАЦІЯ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Не так давно в кримінальному праві України з'явився інститут спеціальної конфіскації. Як засіб кримінально-правового характеру спеціальна конфіскація має на меті запобігання продовженню злочинної діяльності (кримінальна превенція) та усунення заподіяної шкоди, відшкодування потерпілому завданих збитків та відновлення соціальної справедливості або все разом [1, с. 244]. Крім цього, спеціальна конфіскація є ефективним засобом у боротьбі з корупцією, наркоторгівлею, тероризмом та іншими тяжкими злочинами.

Спеціальну конфіскацію слід відмежовувати від конфіскації майна, передбаченої статтею 59 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Конфіскація майна як вид кримінального покарання все ще продовжує застосовуватися в Україні. Хоча стійкою тенденцією у світовій практиці є заміна загальної конфіскації на спеціальну. Вважається, що спеціальна конфіскація є більш гуманним засобом впливу на злочинців і в той же час більш ефективним, ніж конфіскація як покарання, оскільки дозволяє вилучати всі активи (доходи), отримані у результаті вчинення злочину і при цьому не «відбирає» законно придбане майно [2, с. 57].

На підставі аналізу кримінального та кримінально-процесуального законодавства порівнюємо спеціальну конфіскацію і конфіскацію майна як покарання, визначивши їх відмінні риси.

На наше переконання, основна відмінність криється в їх правовій природі. Якщо конфіскація майна, визначена в ст. 59 КК України, є різновидом кримінального покарання (додатковим покаранням) і полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого, то спеціальна конфіскація віднесена законодавцем до

інших заходів кримінально-правового характеру і регламентується статтями 96-1 та 96-2 КК України.

Відрізняються ці два різновиди конфіскації і за соціальним призначенням (метою). Так, якщо конфіскація як покарання виступає інструментом відновлення соціальної справедливості, то конфіскація – інший захід насамперед відновлює матеріальне (економічне) становище сторін, що існувало до вчинення злочину [3, с. 12].

При конфіскації як додатковому кримінальному покаранні вилучається майно, яке безпосередньо належить злочинцю, і воно може і не мати безпосереднього відношення до злочинного діяння. У протизагу цьому при спеціальній конфіскації вилучається лише майно, здобуте злочинним шляхом або одержане внаслідок вчинення злочину, а саме гроші, матеріальні цінності, знаряддя вчинення злочину тощо.

Відрізняються ці два кримінально-правові засоби і належністю майна, яке вилучається. У випадку спеціальної конфіскації вилучається майно, яке пов'язане з вчиненням злочину (суспільно небезпечного діяння) та яке може належати на праві приватної власності або перебувати в розпорядженні особи, яка добула його незаконним шляхом. Майно, яке вилучається може належати як самій особі, що здобула його незаконним шляхом, так і третім особам, яким це майно було передано у випадку, якщо особа, яка прийняла майно, знала або повинна була знати, що таке майно одержано внаслідок вчинення злочину або суспільно небезпечного діяння [4].

У разі конфіскації майна, передбаченої статтею 59 КК України, вилучається лише майно засудженого, яке належить йому на праві приватної власності. Саме так реалізується каральна функція кримінального судочинства.

Тобто, якщо негативні наслідки застосування конфіскації спрямовані виключно на особу засудженого, то спеціальна конфіскація зачіпає і третіх осіб, у яких вказане майно може перебувати на праві власності. Тож для таких осіб у КК України законодавцями необхідно передбачити додаткові гарантії [3, с. 12].

Новелою чинного КК України є можливість вилучення частково або повністю перетвореного майна. Відповідно до ч. 2 ст. 96-2 КК України, якщо гроші та цінності були повністю або частково перетворені в інше майно, спеціальній конфіскації підлягає повністю або частково перетворене майно. Якщо конфіскація грошей, цінностей та іншого майна на момент прийняття судом рішення про спеціальну конфіскацію неможлива внаслідок їх використання або неможливості

виділення з набутого законним шляхом майна, або відчуження, або з інших причин, суд виносить рішення про конфіскацію грошової суми, що відповідає вартості такого майна [4]. Така можливість є ефективним засобом протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом.

Враховуючи мету, відрізняється і тяжкість злочинів, за які передбачені ці заходи впливу. Відповідно до ст. 59 КК України конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості [4]. Спеціальна конфіскація може застосовуватись, крім тяжких та особливо тяжких злочинів, і за злочини невеликої чи середньої тяжкості, які передбачені окремими статтями Особливої частини.

Конфіскація майна, передбачена ст. 59 КК України, застосовується лише у разі винесення обвинувального вироку суду. Спеціальна конфіскація застосовується також у разі, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, або неосудністю, або звільняється від кримінальної відповідальності чи покарання з підстав, передбачених КК України, крім звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (п.п. 2, 3, 4 ч. 2 ст. 96-1 КК України) [4]. Спеціальна конфіскація може бути призначена судом і у тому випадку, коли кримінальне провадження закривається (ч. 3 ст. 96-1 КК).

Конфіскація, передбачена статтею 59 КК України, застосовується лише у випадках, коли вона передбачена санкціями статей Особливої частини КК України. Додаток до Закону України «Про виконавче провадження містить повний перелік майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами. У той час спеціальна конфіскація поширюється на так зване «вибіркове майно».

Попри таку низку відмінностей деякі науковці [5; 6] вважають спеціальну конфіскацію різновидом конфіскації майна. З цим не можна погодитися, адже в чинному КК України ці види конфіскацій чітко розмежовуються. Спеціальна конфіскація, при якій вилучається лише неправомірно набуте майно, не може бути визнане покаранням, оскільки на таке майно не виникає права власності, а будь-яке покарання полягає в обмеженні прав засудженого (ч. 1 ст. 50 КК України). Крім того, спеціальна конфіскація і конфіскація мають різну правову природу і мету застосування.

Отже, передбачена статтями 96-1 та 96-2 КК України спеціальна конфіскація й конфіскація, передбачена статтею 59 КК України, як покарання, не є тотожними кримінально-правовими заходами.

Список використаних джерел

1. Єрмак О. В., Козьма Є. М. Особливості правової природи спеціальної конфіскації як засобу кримінально-правового характеру. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 3. С. 244-247.

2. Гутова О. Н. Конфіскація майна за кримінальним правом України: проблеми і перспективи. Право України. 2010. № 9. С. 56-68.

3. Цимбалюк В. І. Правова природа спеціальної конфіскації. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. № 2 (10). С. 3–13.

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 6.07.2018).

5. Оробець К. М. До питання про кримінально-правовий статус спеціальної конфіскації. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 жовт. 2013 р. Харків, 2013. С. 338-341.

6. Собко Г. М. Конфіскація за кримінальним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Академія наук України; Інститут держави і права імені В. М. Корецького. Київ, 2008. 20 с.